

Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo
ministerija

Pagrindiniai klausimai:

■ Kaip meninis ugdymas vykdomas Europoje ir Lietuvoje?

■ Kokia meninio ugdymo praktika šalies bendrojo ugdymo mokyklose nustatyta išorinio vertinimo metu?

■ Ką reikėtų tobulinti, kad meninio ugdymo pamokos būtų kūrybiškesnės ir efektyvesnės?

MENINIO UGDYMO PAMOKA: KĄ REIKĖTŲ KEISTI

Meninio ugdymo vaidmuo jaunų žmonių gebėjimams plačiai pripažįstamas visoje Europoje. 1999 m. generalinis UNESCO direktorius kreipėsi į visus meninio ir kultūrinio ugdymo srities darbuotojus, skatindamas imtis visų būtinų priemonių meninio ugdymo nuo lopšelio iki vidurinės mokyklos kokybei užtikrinti. Nuo tada visoje Europoje vyko daug renginių, paskelbta meninio ugdymo studijų, vykdyta projektų, o švietimo įstaigos skatintos daugiau dėmesio skirti meninei kultūrinei veiklai.

Atlikti tyrimai patvirtino, kad Europos mokyklų ugdymo programose prioritetas teikiamas skaitymui, rašymui ir matematikai. Kai kuriose Europos šalyse buvo bandoma mažinti programoje numatytą meniniam ugdymui skiriamą valandų skaičių kai kurių kitų mokomųjų dalykų (neva svarbesnių šalies ekonomikai) labui. Be to, kai kurios menų formos (ypač vizualieji menai ir muzika) yra labiau sureikšminamos, nei kitos (tokios, kaip teatras ir šokis).

Iš Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros turimų duomenų matyti, kad Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose padėtis panaši: meninis ugdymas ne visada laikomas svarbia disciplina, o dažniausi meninio ugdymo dalykai mokyklų ugdymo planuose – dailė ir muzika. Meninio ugdymo problematiką analizuojantys mokslininkai pabrėžia, kad Lietuva pagal kūrybingumo, dalyvavimo novatoriškuose projektuose ir bendro inovacijų augimo indeksą yra žemiau Europos Sąjungos vidurkio. Pagal tai, kaip sekasi panaudoti kūrybinį potencialą ekonomikai stiprinti, Lietuva priskiriama prie besivejančiųjų šalių, kartu su tokiais šalimis, kaip Lenkija, Latvija, Rumunija, Bulgarija, Slovakija, Malta.

Šiame leidinyje, remiantis Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros sukauptais stebėtų pamokų duomenimis, apžvelgiama Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų praktika organizuojant meninį ugdymą, ugdant mokinių kūrybingumą.

Svarbiausios išvados ir rekomendacijos:

- Išorinio vertinimo duomenys rodo, kad **dalyje meninio ugdymo pamokų ugdymo procesas nestokoja kūrybiškumo, originalumo, iniciatyvos ir motyvacijos, mokinių idėjos palaikomos**, yra pakankamai laisvės saviraiškai, derinamas individualus ir grupinis darbas, ugdoma mokymosi mokytis kompetencija, vertybinės nuostatos.
- Lyginant meninio ugdymo pamokas su kitų mokomųjų dalykų pamokomis matyti, kad **mokydamiesi menų mokiniai dažniau patiria sėkmę**.
- **Mokyklose stokojama dėmesio ugdymo turiniui ir procesui**: neretai mokinių kūrybingumas siejamas tik su galutiniu kūrybos rezultatu, nepakankamai dėmesio skiriama aktyviai, novatoriškai, kūrybiškai mokinių veiklai, menų dalykų pasiūlos įvairovei, menų ir kitų mokomųjų dalykų integracijai, neformaliojo ir formaliojo švietimo dermei.
- Išorinio vertinimo metu **daugelis mokytojų** pripažįsta, kad jie yra iniciatyvūs, kūrybingi, bet šiomis savybėmis pamokose nedažnai remiasi, **abejoja, ar verta keisti įprastą darbo stilių**, nes kūrybiškai, netradicinei, saviraišką skatinančiai veiklai reikia daug pastangų ir laiko. Kūrybingumo ugdymas dažniausiai suprantamas kaip papildoma, neformaliojo švietimo veikla.
- Svarbiausias veikėjas pamokoje – mokytojas, o ne mokinys: daugumoje stebėtų pamokų dirbama pagal mokytojo nurodymus, **mokymo užduotys, veikla ne visada atitinka** mokinių gebėjimus, poreikius, mokymosi stilių, amžių, menkai motyvuoja mokinius. Taikomi metodai iš dalies tinkami, skatinantys mokinius kurti, kritiškai mąstyti, tenkinti smalsumą, norą veikti savaip.
- Keturi veiklos **aspektai, kuriuos vertėtų tobulinti pirmiausia, yra šie: klasės valdymas, mokinių amžiaus ypatumų ir poreikių išmanymas, tinkamų metodų taikymas, ugdymo ir mokymosi vertinimas**. Į tai turėtų atsižvelgti tiek mokyklos vadovybė, koordinuodama mokyklos veiklą, tiek kvalifikacijos tobulinimo institucijų ir mokytojų rengimo įstaigų specialistai, tobulindami įgyvendinamas programas ar rengdami naujas.
- Meninis ugdymas gerėtų, jei mokyklose **veiksmingiau būtų analizuojamos ir įgyvendinamos** Bendrųjų meninio ugdymo programų nuostatos, o ugdymo turinys paveikiau konkretinamas, adaptuojamas atsižvelgiant į mokyklos, klasės kontekstą, konkretaus mokinio gebėjimus.

MENINIS UGDYMAS EUROPOS MOKYKLOSE

Europoje meniniam ugdymui skiriama vis daugiau dėmesio, švietimo sistemose vis labiau pripažįstama vaikų kūrybingumo ugdymo ir paramos kultūriniam ugdymui svarba, tačiau nėra visiškai aišku, kaip menai turėtų prie to prisidėti: ar kaip atskiri mokomieji dalykai, ar integruojami su kitais mokomaisiais dalykais. Apytiksliai pusėje Europos šalių mokiniai privalo iki 16-os metų mokytis vieno ar daugiau meninio ugdymo mokomųjų dalykų. Kitose šalyse mokiniai privalo mokytis menų iki 14-os metų, arba vyresnio amžiaus vidurinės mokyklos mokiniams meninio ugdymo mokomieji dalykai yra siūlomi kaip pasirinkamieji. Tyrimais nustatyta, kad meniniam ugdymui oficialiai skiriamas laikas yra skirtingas ir ne visada pakankamas perteikti plačią ir darnią mokymo programą (1 pav.), o mokymo erdvės ir išteklių trūkumas taip pat kliudo siekti geresnių meninio ugdymo rezultatų.

Meninio ugdymo programų koncepcija Europos šalyse nevienoda: beveik pusėje šalių kiekviena menų disciplina yra laikoma atskiru mokomuoju dalyku, o kitose – vienu integruotu dalyku (pavyzdžiui, „menai“). Meninio ugdymo programų platumas irgi skiriasi: į visų šalių programas įtraukta muzika ir vizualieji menai, kai kuriose greta minėtų disciplinų yra teatras, šokis ir technologijos, medijų menas, o 5-iose Europos šalyse privalomos meninio ugdymo programos dalis yra architektūra.

Europos šalyse meninio ugdymo programų tikslai panašūs: įvairių meninių gebėjimų lavinimas, meno srities žinių ir supratimo plėtrai; kultūrinio sąmoningumo kėlimas; meninės patirties sklaida; išmanaus menų vartotojo ir kūrėjo ugdymas. Daugelyje šalių per meninį ugdymą siekiama asmeninių ir socialinių kultūrinių rezultatų (pasitikėjimo ir savigarbos, saviraiškos, komandinio darbo, tarpkultūrinio supratingumo ir aktyvaus dalyvavimo kultūriniame gyvenime). Kaip meninio ugdymo tikslas neretai nurodomas kūrybingumo, ypač inovacijų srityje, individualumo ir tarpkultūrinio supratingumo skatinimas.

Vertinimo kriterijai dažniausiai nustatomi mokyklos lygmeniu pagal programoje užsibrėžtus ugdymo tikslus arba pagal švietimo valdymo institucijų teikiamas rekomendacijas. Tik 7-iose šalyse vertinimo kriterijus nustato švietimo valdymo institucijos. Vertinimas dažniausiai būna dviejų tipų: formuojamasis (atsiliepimai apie ugdymo ir mokymosi procesą jo metu) ir apibendrinamasis (nustatoma, kiek mokiniai pasiekia numatytus mokymosi tikslus). Tačiau kai kuriose šalyse yra išimčių: pavyzdžiui, Kipre, Vengrijoje, Švedijoje ir Norvegijoje pradiniam ugdyme nėra apibendrinamojo vertinimo; Slovakijoje pirmaisiais mokymo metais mokinių rezultatai vertinami žodiniais komentarais, o nuo antrų iki devintų mokymo metų gali būti rašomi ir pažymiai. Atsakomybė už vertinimą tenka mokytojui arba mokyklos vadovybei (direktoriui ar mokyklos tarybai). Net jei vertinimas yra procesas, kai kurie jo aspektai yra reglamentuojami švietimo valdymo institucijų.

Daugelyje šalių meninis ugdymas vyksta tiek pagal mokyklos programą (formalusis švietimas), tiek kaip nepamokinė veikla (neformalusis švietimas). Kai kuriose šalyse įvairios ministerijos (politikai) bendradarbiauja remdamos projektus arba kurdamos specialius tinklus, palaikančius meninį ugdymą. Mokyklos, profesionalūs menininkai ir menų institucijos bendradarbiauja siekdami, kad menai būtų ne tik įdomus mokymosi dalykas, bet ir vaizdinga, reali gyvenimo patirtis.

Europos šalyse daug dėmesio skiriama menų mokymo šiuolaikiškumui – skatinama įtraukti medijų mokymąsi (įskaitant kiną, fotografiją ir skaitmeninį meną) ir leisti mokiniams dažniau naudotis informacinėmis komunikacinėmis technologijomis (IKT) kūrybos procese. Taip pat ryškėja tendencija ugdymo procese plačiau taikyti menų ir kitų (ne meninio ugdymo) mokomųjų dalykų integraciją. Šie pokyčiai kelia mokytojams ir mokykloms naujų reikalavimų, tad reikalingas tinkamas vadovavimas ir parama politiniu lygmeniu.

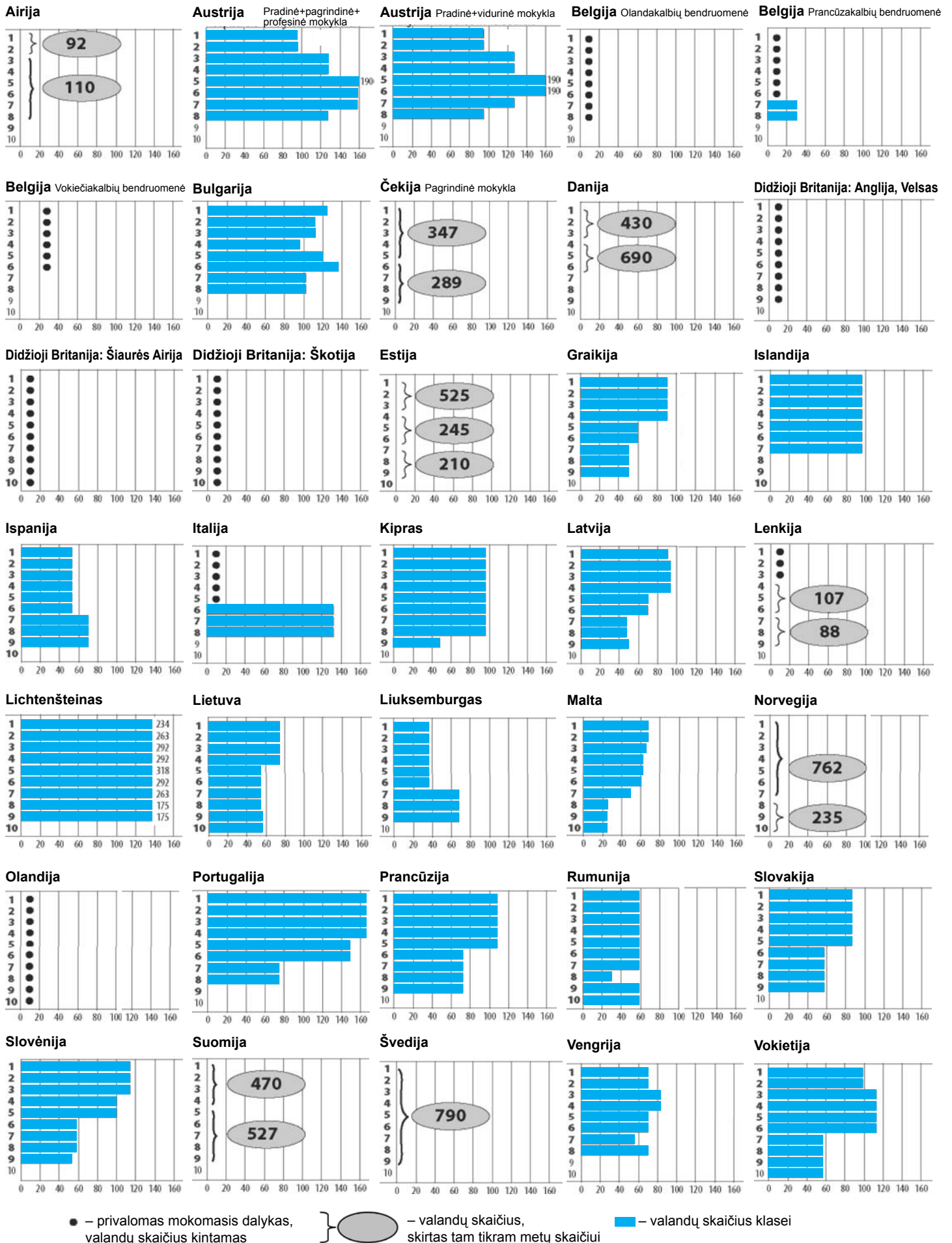
MENINIS UGDYMAS LIETUVOJE

Mūsų šalies Bendrosios meninio ugdymo programos, grindžiamos šiuolaikine meninio ugdymo paradigma, orientuoja mokinius ugdyti kaip kūrėjus, atlikėjus, žiūrovus ir kritikus, t. y. išsprusius meno vartotojus, noriai puoselėjančius ir prisidedančius kuriant pozityvius kultūros reiškinius. Kiekvienoje mokykloje mokiniams turėtų būti sudaromos kuo platesnės galimybės rinktis meninio ugdymo dalykus, kuriamos šiuolaikiškai įrengtos menų mokymosi erdvės, taikomi inovatyvūs metodai, naudojamosi IKT, sudaromos sąlygos sėkmingam interpretacijos vyksmui. Kūrybinė meninė raiška turėtų stimuliuoti mokinių vaizduotę, kūrybingumą, emocinį intelektą, skatinti kritinį mąstymą ir požiūrį įvairovę. Siūloma atsakyti tiesmuko žinių perdavimo, atsieto nuo vertybinių nuostatų formavimo, menkai skatinančio mokinių kritinį požiūrį.

Ugdymo programos gana aiškiai nurodo kryptis, gaires, kokia turėtų būti šiuolaikinė meninio ugdymo pamoka, kaip turėtų būti remiamasi kontekstu, atsižvelgiama į ugdymui ir mokymuisi įtaką darančius veiksnius. Pagrindinė idėja – ugdymo ir mokymosi veiklos turi kelti susidomėjimą ir leisti besimokančiajam būti aktyviu proceso dalyviu. Iš toliau pa-

teikiamų ir aptariamų duomenų bus matyti, kad programų įgyvendinimo efektyvumas mokyklose priklauso nuo mokytojo, mokinių, mokyklos bendruomenės vertybinių nuostatų, mokyklos mikroklimato ir vadovavimo stiliaus. Dažniausiai lanksti ir novatoriška mokyklos aplinka, laisvas, bet prasmingas bendravimo būdas skatina ir mokinių, ir mokytojų prigimtinių smalsumą, norą eksperimentuoti ir remtis vaizduote.

Bendrosiose ugdymo programose nusakant meninio ugdymo dalykų paskirtį, ugdymo gaires ir nuostatas vyrauja rekomendacinio pobūdžio aprašymai, kaip ugdyti ir ko mokytis. Nors programų teikiama laisvė ir galimybė rinktis teikia mokytojams laisvę nevaržomai ieškoti, mokytis, keisti požiūrį į nusistovėjusius pedagoginio darbo šablonus, plėsti savo dalykines ir bendrąsias kompetencijas, tačiau visa tai mokytojus dažniausiai ne džiugina, o trikdo ir kelia nepasitenkinimą. Dėl to mokyklų vadovams ir jų pavaduotojams tenka galvoti, kaip padėti mokytojams, kaip juos motyvuoti tapti kūrybingais, mąstančiais praktikais, gebančiais sudaryti palankias sąlygas ugdytis įvairių poreikių, nuostatų, mokymosi stilių, gebėjimų mokiniams.

1 pav. Minimalus metinis mokymui skirtų privalomojo meninio ugdymo valandų skaičius pagal klases įvairiose šalyse (ISCED 1 ir 2 lygmuo, 2007–2008 m. m.)

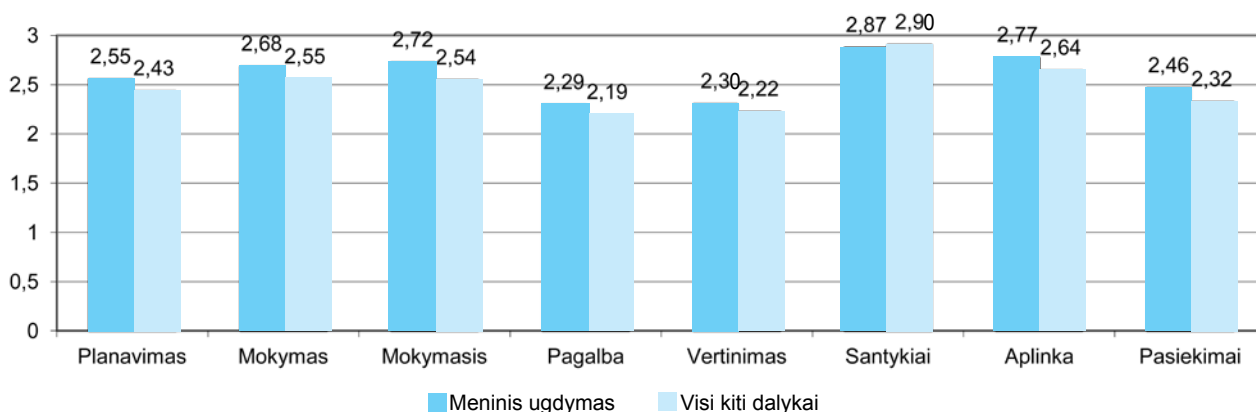
MENINIO UGDYMO PRAKTIKA LIETUVOJE

Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros 2007–2010 m. vykdyto išorinio vertinimo metu iš viso stebėtos 17 178 pamokos, iš jų – 1 679 meninio ugdymo pamokos (9,8 proc. visų stebėtų pamokų). Šiame leidinyje apibendrinti duomenys, surinkti stebint keturių dažniausių meninio ugdymo dalykų – dailės (pradinio ugdymo – dailės ir technologijų), muzikos, šokio, teatro – ir kitas pamokas (choreografijos ir kito meninio ugdymo (neformalusis švietimas), braižybos ir buities dizaino (pasirenkamieji dalykai), braižybos ir buities dizaino (moduliai)). Daugiausiai stebėta muzikos pamokų (36 proc.), beveik po trečdajį – dailės (30 proc.) ir kitų menų pamokų (34 proc.).

Išorinio vertinimo metu buvo stebimi aštuoni pamokų aspektai: pamokos planavimas ir organizavimas, mokymo kokybė, mokinių mokymasis, mokytojo teikiama pagalba moki-

niui, vertinimas, mokymosi aplinka (informacijos šaltiniai ir priemonės, mokymosi erdvės ir ugdomoji aplinka), santykiai (mikroklimatas, tvarka ir klasės valdymas) ir mokinių pasiekimai. Kiekvienas iš šių aspektų buvo aprašomas ir įvertinamas pagal 5 balų skalę – labai gerai (4 lygis), gerai (3 lygis), patenkinamai (2 lygis), prastai (1 lygis), labai prastai (N lygis).

Meninio ugdymo pamokų vertinimai pateikti 2 pav. Matyti, kad geriausiai yra vertinama santykių (tvarkos, klasės valdymo) sritis (vidurkis – 2,87), prasčiausiai – pagalba mokiniui (2,19). Lyginant meninio ugdymo ir visų kitų mokomųjų dalykų pamokų vertinimo balų vidurkius matyti, kad meninio ugdymo pamokų įvertinimai yra aukštesni visose srityse, išskyrus vieną, santykių sritį.

2 pav. Meninio ugdymo ir visų kitų mokomųjų dalykų pamokų rodiklių vertinimo vidurkiai

Analizuojant išorinio vertinimo duomenis pagal vietovę paaiškėjo, kad geriausiai įvertintos miesto mokyklų meninio ugdymo pamokos. Miestelių ir kaimų mokyklose pagalba mokiniams yra mažai veiksminga, nesistemiška (vertinimų vidurkis – 2,12), vertinimo sistema patenkinama (vertinimų vidurkis – 2,22). Akivaizdžiai geriausiai pagal visus 8 aspektus vertinamos mokyklų-darželių meninio ugdymo pamokos (pamokų vertinimų vidurkiai – nuo 2,69 iki 3,32). Gimnazijose sėkmingai kuriami santykiai pamokoje (2,95), ugdymui ir mokymuisi sėkmingiau panaudojami informacijos šaltiniai, techninės ir kitos priemonės (aplinkos vertinimas – 2,84), pradinėse mokyklose geriau organizuojamas mokinių mokymasis, pamokos planavimas, mokymas, geresni mokinių pasiekimai, pagalbos teikimas, vertinimo sistema. Jaunimo mokyklos išsiskiria tinkamos ugdymo ir mokymosi aplinkos kūrimu (3,00), tačiau prastesne vertinimo sistema (1,95) ir pamokoje teikiama pagalba mokiniams (2,12).

Lyginant meninio ugdymo pamokų vertinimo duomenis pa-

gal klases arba amžiaus grupes matyti (žr. 1 lentelę), kad beveik visose klasėse geriausiai vertinami santykiai pamokoje. Labiausiai išsiskiria pradinės (ypač 3 ir 4 klasės), kuriose geriau nei kitose klasėse vertinamos mokymo, mokymosi, pagalbos mokiniui, vertinimo, aplinkos ir pasiekimų sritys (vidurkiai – nuo 2,42 iki 2,91). Prasčiau vertinama 7–10 klasių pamokų kokybė (10 klasėje prastai teikta pagalba mokiniams: vertinimų vidurkis – 1,95).

1 lentelėje šviesesne spalva pažymėti aukščiausi įvertinimai (balų vidurkis didesnis nei 2,75), tamsesne spalva – prasčiausi įvertinimai (balų vidurkis mažesnis nei 2,40). Iš lentelės matyti, kad pagalba pamokoje, dėmesys mokinių poreikiams, mokymosi stiliams (5 stulpelis) ir mokinių veiklos, daromos pažangos ir pasiekimų vertinimas pamokoje (6 stulpelis) beveik visose klasėse yra įvertinti prasčiausiai, tad šias sritis reikėtų tobulinti. Iš 1 lentelės taip pat matyti, kad išorinio vertinimo metu dažniausiai tobulinti ugdymą rekomenduota 8 ir 10 klasių mokytojams.

1 lentelė. Meninio ugdymo pamokų kokybės vertinimas pagal klases

	Planavimas, organizavimas	Mokymas	Mokymasis	Pagalba	Vertinimas	Santykiai	Aplinka	Pasiekimai, pažanga
1 klasė	2,57	2,70	2,67	2,32	2,35	2,72	2,73	2,51
2 klasė	2,52	2,70	2,69	2,29	2,32	2,81	2,75	2,49
3 klasė	2,69	2,81	2,91	2,36	2,50	3,00	2,84	2,59
4 klasė	2,68	2,80	2,89	2,42	2,39	3,01	2,94	2,63

	Planavimas, organizavimas	Mokymas	Mokymasis	Pagalba	Vertinimas	Santykiai	Aplinka	Pasiekimai, pažanga
5 klasė	2,55	2,63	2,65	2,17	2,23	2,70	2,69	2,43
6 klasė	2,43	2,57	2,60	2,31	2,27	2,70	2,57	2,32
7 klasė	2,48	2,60	2,60	2,03	2,11	2,73	2,56	2,45
8 klasė	2,40	2,54	2,42	2,12	2,14	2,62	2,76	2,31
9 klasė	2,44	2,53	2,52	2,14	2,07	2,86	2,79	2,32
10 klasė	2,27	2,39	2,45	1,95	2,03	2,64	2,73	2,20
11 klasė	2,70	2,76	2,86	2,34	2,30	3,14	2,81	2,53
12 klasė	2,43	2,58	2,69	2,22	2,18	3,01	2,65	2,32

Iš koreliacinės¹ analizės duomenų (2 lentelė) matyti, kad pamokos planavimas, organizavimas yra svarbiausias pamokos komponentas ir labiausiai susijęs su mokymu (indeksas 0,78) ir pasiekimais (indeksas 0,71).

2 lentelė. Meninio ugdymo pamokų vertintų aspektų koreliaciniai ryšiai

	Planavimas, organizavimas	Mokymas	Mokymasis	Pagalba	Vertinimas	Santykiai	Aplinka	Pasiekimai
Planavimas, organizavimas								
Mokymas	0,78							
Mokymasis	0,66	0,72						
Pagalba	0,54	0,57	0,57					
Vertinimas	0,62	0,63	0,57	0,63				
Santykiai	0,55	0,57	0,61	0,47	0,48			
Aplinka	0,53	0,56	0,48	0,44	0,47	0,52		
Pasiekimai	0,71	0,67	0,67	0,52	0,58	0,51	0,47	

Koreliacinės analizės duomenys (2 lentelė) rodo, kad meninio ugdymo (kaip ir kitų mokomųjų dalykų) mokytojai geriau suplanuoja mokymą, t. y. savo, o ne mokinių aktyvų darbą pamokoje, pamokoje vyrauja akademiškas mokymas, kuris neskatina geresnių mokytojo ir mokinių ar mokinių tarpusavio santykių, džiaugsmingesnio, kūrybiškesnio, novatoriškesnio mokymosi (santykių ir planavimo, organizavimo indeksas – 0,55, santykių ir mokymo – 0,57).

Meninio ugdymo pamokose aplinkos ir pagalbos (indeksas 0,44), aplinkos ir vertinimo (indeksas 0,47), santykių ir pagalbos (indeksas 0,47), pasiekimų ir aplinkos (indeksas 0,47) ryšiai yra silpniausi.

Lyginant pamokos planavimo, organizavimo aspekto ir aplinkos (indeksas 0,53), planavimo ir pagalbos (indeksas 0,54), planavimo ir santykių (indeksas 0,55) koreliacinius ryšius galima daryti išvadą, kad mokytojai rengdamiesi pamokoms šiems aspektams skiria mažai dėmesio arba kad jiems reikėtų tobulinti pamokos planavimo kompetencijas. Vidutinio stiprumo aplinkos ir mokymosi koreliacijos ryšys (indeksas 0,48) leidžia daryti išvadą, kad meninio ugdymo pamokose nepakankamai gerai ugdomas mokinių gebėjimas naudotis įvairiomis (tradicinėmis ir netradicinėmis) priemonėmis, medžiagomis, informacijos šaltiniais, IKT ir kt.

Kiekybinės analizės išvados:

- Visų aštuonių vertinamų sričių, išskyrus vieną – santykių sritį, meninio ugdymo pamokų kokybės įvertinimai yra aukštesni negu kitų mokomųjų dalykų įvertinimai.
- Išorinio vertinimo metu geriausia pamokų kokybė nustatyta 3–4 klasėse, prastesnė – 7–10 klasėse. Akivaizdžiai geriausiai įvertinti visi mokyklų-darželių meninio ugdymo pamokų aspektai.
- Meninio ugdymo pamokoje vyrauja akademiškas mokymas, kuris neskatina geresnių mokytojo ir mokinių ar mokinių tarpusavio santykių, kūrybiškesnio mokymosi.
- Jei mokytojai veiksmingiau pamokoje naudotų informacijos šaltinius ir kitas mokymo(si) priemones, tinkamiau panaudotų ugdymo ir mokymosi aplinką, erdves, o vertinimu ir mokinių įsivertinimu siektų geresnės jų motyvacijos ir mokymosi, veikiausiai gerėtų ir kiti pamokos aspektai: pagalba mokiniams būtų tinkamesnė, gerėtų mokinių ir mokytojų, mokinių tarpusavio santykiai, ugdymas(is) būtų patrauklesnis, mokiniams būtų sudaromos palankesnės, lankstesnės sąlygos realizuoti savo meninius interesus, pomėgius, plėtoti meninės kūrybinės raiškos, meno kūrinių vertinimo gebėjimus, įgyti pozityvių kultūrinių nuostatų.

¹ Koreliacija – statistinio ryšio tarp kintamųjų stiprumo (priklausomybės) matas, kuris parodo, kaip glaudžiai tarpusavyje siejasi du reiškiniai ir kaip iš vieno galima numatyti kitą. Skaičius parodo koreliacijos stiprumą: kuo jis didesnis (arčiau 1), tuo ryšys stipresnis (skaičius nuo 0,30 iki 0,60 rodo vidutinio stiprumo koreliaciją, o nuo 0,60 iki 0,80 – stiprią koreliaciją). Koreliacija gali būti teigiama ir neigiama. Teigiama koreliacija rodo tiesioginį ryšį, t. y. abu reiškiniai ir didėja, ir mažėja kartu. Neigiama koreliacija rodo atvirkščią ryšį: kai vienas reiškinys didėja, kitas – mažėja.

Meninio ugdymo mokytojai stengiasi (3 lentelė), kad pamoka būtų aiški, pagrįsta, logiška (137 atvejai), kad joje derėtų metodai, užduotys ir mokymo priemonės (83 atvejai). Parinkdami metodus ir mokymo priemones, mokytojai stengiasi atsižvelgti į mokinių amžių, galimybes ir poreikius (74 atvejai). Svarbu tinkamai ir racionaliai panaudoti pamokai skirtą laiką. 100 atvejų mokiniai suspėjo atlikti paskirtas užduotis, apmąstyti, kartu su mokytoju aptarti įgytą patirtį, įsisažmoninti ją atsižvelgiant į savo interesus, poreikius, vertybines nuostatas, gebėjimus ir žinias. Beveik visos stebėtos

pamokos buvo tradicinės struktūros: pamokos pradedamos uždavinio formulavimu, vėliau susitelkiama darbui, pateikiama nauja medžiaga, tikrinamas supratimas, darbo eiga, kokybė, vertinama, apibendrinama. Kitaip tariant, stebėtos pamokos buvo organizuotos labai „metodiškai“, jose beveik neužfiksuota natūralaus mokymosi – mokymosi tyrinėjant, bendradarbiaujant, probleminio mokymosi ir pan., o aktyviojo mokymosi metodais siekta tik palaikyti mokinių dėmesį, o ne skatinti mokinius pačius aktyviai mokytis.

3 lentelė. Pamokos planavimas ir organizavimas

Sėkminga, skleistina	Atvejų skaičius		Tobulintina
Pamokos struktūros logiškumas, pagrįstumas			
Pamokos struktūra aiški, pagrįsta, logiška, veiklos, užduotys tikslingos, dirbama su klase ir individualiai	137	50	Pamokos struktūra nepakankamai aiški, stinga logiškumo, sudarytų sąlygų kūrybingumui ugdytis
Veikla organizuojama kryptingai ir planingai, logiškai	31	10	Veikla nepakankamai tikslinga, neskaitina pažangos, aktyvaus mokinių darbo
Pamokoje vyrauja savarankiška mokinių veikla	4	–	
Mokymosi uždavinių, metodų ir mokymosi priemonių dermė			
Taikomi metodai ir mokymo priemonės dažniausiai dera tarpusavyje (ir su pamokos uždaviniu)	83	15	Metodai (aiškinimas, paskaita), mokymo priemonės ne visada dera tarpusavyje
Metodai, užduotys ir priemonės atitinka mokinių amžių, galimybes ir poreikius	74	24	Parentant metodus mažai atsižvelgiama į skirtingus mokinių poreikius, amžių ir patirtį
Metodai ir priemonės tinkami siekti pamokos rezultato ir tikslo	84	–	
Laiko panaudojimo racionalumas ir veiksmingumas			
Laikas naudojamas tinkamai, veiksmingai, racionaliai	100	89	Laikas panaudojamas nepakankamai racionaliai (neveiksmingai)
Pamokos tempas tinkamas daugumai mokinių	5	6	Tempas per greitas, neduodama laiko apmąstymams
Mokytojas geba valdyti mokinius, nuteikia juos darbui, motyvuoja	11	–	
Pamokos apibendrinimas			
Pamoka apibendrinama, įtraukiami beveik visi mokiniai	40	28	Arba trūksta apibendrinimo, arba į apibendrinimą neįtraukiami mokiniai
Nusakoma tolesnės pamokos veikla	2	7	Apibendrinimas vyksta po skambučio, mokiniai neatidūs

Nors iš 4 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad pamokos medžiaga (tema) mokytojai išdėsto suprantamai, nuosekliai (205 atvejai), tačiau kartais toks mokytojo aiškinimas yra per daug teorinis ir trūksta vaizdumo, praktinių pavyzdžių. Meninio ugdymo pamokose svarbiausias veikėjas vis dar mokytojas, vyrauja tradicinė pamokos struktūra, žinių perteikimas, atkartojimas, kopijavimas. Nedažni atvejai, kai tinkamai ugdomas kūrybingumas, originalumas, iniciatyvumas ir skatinama motyvacija (69 atvejai), palaikomos mokinių idėjos, mokymo (100 atvejų) ir mokymosi (45 atvejai) metodai parenkami atsižvelgiant į mokinių poreikius, amžių, gebėjimus ir mokymosi stilių. Mokytojo monologas menkai padeda ugdyti mokinių gebėjimus, individualumą ir savarankiškumą, plėsti emocinę patirtį, ugdyti kritinį mąstymą, problemų sprendimo gebėjimus. Dalis meninio ugdymo mokytojų stengiasi mokiniams teikti daugiau laisvės saviraiškai, derindami

individualų ir grupinį darbą, ugdo mokymosi mokytis kompetenciją, vertybines nuostatas. Gerai, kai mokytojas mokymo turinį sieja su gyvenimo praktika, remiasi mokinių patirtimi, žiniomis ir įgūdžiais (139 atvejai) – tokiu atveju didesnė tikimybė, kad mokiniai gebės įsiminti daugiau pateiktos informacijos, galės geriau išreikšti save, komunikuoti su kitais. Gerai, kai per meninio ugdymo pamokas išryškėja sąsajos su kitais mokomaisiais dalykais (49 atvejai): pavyzdžiui, ugdomi bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimai, elgesio kultūra, pagalba, pagarba, atsakomybės, tolerancijos ir kitos vertybinės nuostatos (ryšys su doriniu ugdymu), mokomasi aptarti kūrybinį sumanymą, perteikti meninę ir estetinę patirtį, vartoti terminus, sąvokas (ryšys su gimtąja kalba) ar ugdomi sveikos gyvensenos įgūdžiai, plečiamos žinios apie žmogaus organizmo sandarą ir kūno dalių funkcijas (ryšys su gamtos ir tiksliaisiais mokslais).

4 lentelė. Mokymas

Sėkminga, skleistina	Atvejų skaičius		Tobulintina
Mokytojo ir mokinio dialogas			
Mokytojo aiškinimai tikslūs, suprantami, nuoseklūs, vaizdūs, reikalavimai mokiniams suprantami	205	85	Aiškinimams trūksta sistemiskumo, jie nenuoseklūs, nepakankamai aiškūs ir suprantami, monotoniški

Sėkminga, skleistina	Atvejų skaičius		Tobulintina
Mokytojo ir mokinių bendradarbiavimas yra veiksmingas ir padedantis mokytis	46	4	Mokytojo ir mokinių dialogas ne visuomet pavyksta
Aiškinimai iliustruojami pavyzdžiais	8	18	Trūksta vaizdumo
Mokymo ir gyvenimo ryšys			
Mokymo turinys siejamas su gyvenimu, remiamasi mokinių patirtimi, jau turimomis žiniomis (skatinama suvokti socialinį, kultūrinį kontekstą)	139	10	Mokymo medžiaga nepakankamai siejama su mokinių gyvenimo patirtimi, turimomis žiniomis
Tarpdalykinė integracija			
Integracija, ryšiai su kitais dalykais (lietuvių kalba, matematika, pasaulio pažinimu, etnokultūra, istorija, etika, religijotyra)	49	4	Nesiaiškinami dalykų ryšiai
Mokymo nuostatos ir būdai			
Metodai ir veikla atitinka daugumos mokinių poreikius, amžių, gebėjimus, mokymosi stilių	100	35	Mokymo metodai, užduotys, veikla ne visada atitinka mokinių poreikius, galimybes, amžių, menkai motyvuoja mokinius
Ugdomas kūrybingumas, originalumas, iniciatyvumas, didinama motyvacija, palaikomos mokinių idėjos	69	9	Neskatinamas mokinių aktyvumas, bendradarbiavimas, įsitraukimas į diskusiją
Taikomi įvairūs tinkami mokymosi metodai, užduotys pamokos tikslui pasiekti	45	21	Stinga metodų įvairovės
Derinamas individualus ir grupinis darbas. Ugdoma mokymosi mokyti kompetencija	54	9	Nederinamas individualus ir grupinis darbas
Mokytojo veikla dažnai kryptinga, jis žino, ko moko, ko siekia ugdydamas	25	–	
Mokytojas siekia į mokymo procesą įtraukti visus mokinius	11	2	Mokytojas nesirenka veiklos būdų kartu su mokiniais
Ugdomos vertybinės nuostatos	5	3	Neugdomos vertybinės nuostatos
Derinama teorija ir praktinė veikla, mokymas ir mokymasis	8	–	
Namų darbai			
Namų darbai tikslingi	16	5	Užduoti namų darbai netikrinami, neaptariami

Ugdant menines kompetencijas labai svarbu per pamoką sudaryti tinkamas sąlygas mokiniams mokytis savarankiškai (ieškant, klystant, samprotaujant, fantazuojant ir pan.). Sveikintina, kad mokytojas, žinodamas mokinių gebėjimus (ypač tais atvejais, kai trūksta raiškos gebėjimų), ugdymo procesą organizuoja ir moko kreipdamas dėmesį į meno pažinimą, siekia mokinio „draugystės“ su menu. Jei mokytojas neduoda tiesmukų nurodymų, sukuria tinkamą atmosferą, tai mokiniai gali pritaikyti turimas žinias ir patirtį, sieti jas su iškelta problema, ieškoti sprendimo būdų, prisiimti atsakomybę už sprendimo įgyvendinimą ir, svarbiausia – nebijo klysti. Dalyje meninio ugdymo pamokų išties sudaromos tinkamos galimybės (5 lentelė) mokytis savarankiškai (110

atvejų), reikšti savo nuomonę ir požiūrį (28 atvejais), dirbti įvairios sudėties ir dydžio grupėmis (20 atvejų), todėl paprastai dauguma mokinių motyvuotai dirba pamokoje (81 atvejis) ir noriai įsitraukia į mokymąsi, aktyvią veiklą (224 atvejais). Tačiau būna ir taip, kad mokiniai dirba tik pagal mokytojo nurodymus (30 atvejų). Meninio ugdymo pamokose mokiniai mokosi bendradarbiaudami su klasės draugais ir mokytoju (108 atvejais). Tai padeda ugdyti įvairius akademinus, meninius, socialinius mokinių gebėjimus, mokymosi stilius ir interesus, taip pat puoselėti vertybines nuostatas, pasitikėjimą vienas kitu, asmeninės atsakomybės jausmą, vidinę paskatą dirbti ir mokytis, palankų požiūrį į mokyklą, mokytojus ir klasės draugus.

5 lentelė. Mokymasis

Sėkminga, skleistina	Atvejų skaičius		Tobulintina
Mokymosi motyvacija			
Į mokymąsi, aktyvią veiklą noriai įsitraukia beveik visi mokiniai	224	50	Dalis mokinių lieka pasyvūs, reikia raginimo, trūksta motyvacijos ir iniciatyvos
Mokiniai prisiima atsakomybę už mokymąsi. Dauguma motyvuoti, noriai dirba	81	25	Dalis mokinių nejaučia atsakomybės už mokymąsi
Dauguma pasiruošę pamokai (turi reikiamas priemones)	31	9	Dauguma mokinių nepasiruošę pamokai (neturi reikiamų priemonių)
Mokytojo asmenybė daro įtaką mokinių motyvacijai	12	–	
Mokėjimas mokytis			
Gerai savarankiško darbo įgūdžiai (beveik visi geba savarankiškai atlikti užduotis)	110	30	Kai kuriems mokiniams trūksta savarankiško darbo įgūdžių, reikalingas vadovavimas
Pasitiki savo jėgomis, turi aiškią nuomonę ir požiūrį. Kūrybingi, noriai dirba	28	1	Pavieniai mokiniai nori išsakyti nuomonę, bet niekas jų neklausia

Sėkminga, skleistina	Atvejų skaičius		Tobulintina
Geba dirbti įvairios sudėties ir dydžio grupėmis	20	–	
Geba tinkamai atlikti užduotį, pritaikyti įgytas žinias	27	8	Mokiniam sunku atlikti skirtas užduotis
Mokymasis bendradarbiaujant			
Beveik visi mokiniai geba padėti vieni kitiems, bendradarbiauti tarpusavyje ir su mokytoja	108	16	Pamokoje mokiniai neskatinami bendradarbiauti. Trūksta bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžių

Nereti ir sėkmingi, sveikintini atvejai (6 lentelė), kai mokytojas pamokoje atlieka stebėtojo-konsultanto vaidmenį: konsultuoja grupes, pagal poreikį teikia pagalbą kiekvienam mokiniui (223 atvejai). Kiekvienas mokinys yra skirtingas, turi tam tikrus gebėjimus, žinias, įgūdžius, mokymosi stilių, poreikius. Todėl mokymosi tempą, veiklas ir užduotis mokytojai turėtų parinkti taip, kad jie tiktų kiekvienam mokiniui. Itin daug dėmesio reikia skirti specialiųjų poreikių turintiems mokiniams ir gabiems mokiniams – juos reikia atidžiau stebėti,

teikti jiems veiksmingesnes konsultacijas ir parinkti tinkamą mokymosi tempą. Kaip ir kitų dalykų pamokose, meninio ugdymo pamokose vyrauja tendencija orientuotis į vidutinių gebėjimų ir mokymosi sunkumų turinčius mokinius. Neretai gabieji, talentingi mokiniai „pamirštami“, o prisimenami tuomet, kai prireikia pagalbos mokant kitus mokinius ar kuriant mokyklos įvaizdį (jų dailės darbai eksponuojami įvairiose parodose, prašoma groti ar dainuoti įvairiuose renginiuose ir pan.).

6 lentelė. Pagalba mokiniui

Sėkminga, skleistina	Atvejų skaičius		Tobulintina
Konsultuojama ir teikiama pagalba individualiai ir (arba) grupėmis pagal poreikį	223	52	Pagalba neefektyvi, epizodiška, ne visuomet pakankama ir tikslinga, konsultuojama tik dalis mokinių
Mokymosi tempas, veikla, užduotys tinkamai diferencijuojami, individualizuojami	47	44	Ugdymo procesas, užduotys nediferencijuojamos, nepakankamai individualizuojamos
Mokytojas nuolat stebi veiklą, pataria, pagiria, dirba su visa klase, paaiškina, kas neaišku	51	–	
Pakankamai dėmesio specialiųjų poreikių turintiems ir gabiems mokiniams	26	13	Nepakankamai dėmesio specialiųjų poreikių turintiems ir gabiems mokiniams
Tenkinami visų mokinių poreikiai	24	–	
Gabesnieji mokiniai ir tie, kuriems pavyksta užduotis atlikti greičiau, padeda kitiems	8	–	
Tinkamai parinktas tempas	6	8	Netinkamai parinktas tempas
Mokytojas aprūpina mokinius mokymosi priemonėmis	6	–	
Mokytojas iš karto reaguoja į elgesio sutrikimus (atkreipia dėmesį, skatina mokinį susikaupti)	1	5	Ne visada atkreipiamas dėmesys į grupių veiklą, atskirą mokinį

Mokinių pasiekimai, gebėjimų ir nuostatų raida, tolesnis mokymasis labai priklauso nuo to, kokią informaciją apie mokymąsi, pažangą ir pasiekimus per pamoką gauna kiekvienas mokinys (7 lentelė). Kiekvienas nori ir turi teisę būti teigiamai ir tinkamai vertinamas, – tai skatina teigiamas nuostatas, motyvaciją, norą veikti kūrybiškai. Ugdymo individualizavimas, mokinių kūrybinių pastangų vertinimas, pagyrimai ir dalykiška, diplomatiška, konstruktyvi kritika, kūrybiškų pavyzdžių demonstravimas padeda noriai, motyvuotai mokytis. Prasmingi, aiškūs ir pasiekiami ugdymo ir mokymosi tikslai, aiškūs mokymosi sėkmės kriterijai ir vertinimo būdai, ugdymo ir vertinimo individualizavimas pagal kiekvieno mokinio galimybes ir poreikius, vertinami ir pažintiniai, ir nepažintiniai mokinių pasiekimai, laiku ir tinkamai teikiama vertinimo informacija, mokinių gebėjimas įsivertinti padeda

geriau ugdyti(s) kūrybinius, interpretacinius gebėjimus.

Iš 7 lentelės matyti, kad išorinio vertinimo metu mokytojai vertinimą taikė minimaliai, net mokinius gyrė labai saikingai; todėl iš mokytojo taikytų vertinimo formų ir būdų mokiniui ne visuomet buvo aišku, kuria linkme reikia veikti, kad veikla ir rezultatai būtų geresni. Dalyje meninio ugdymo pamokų fiksuota, kad mokytojai gerai pažįsta mokinius, jų gebėjimus ir pamokoje tikslingai stebi kiekvieno mokinio darbą, tinkamai teikia grįžtamąją informaciją (115 atvejų), mokinius drausina, skatina pagyrimais (122 atvejai), grįžta prie neaiškių, nesuprastų dalykų (26 atvejai), tinkamai taiko formuojamąjį (66 atvejai) ir neformalųjį vertinimą (36 atvejai), skatina įsivertinti (63 atvejai).

7 lentelė. Vertinimas

Sėkminga, skleistina	Atvejų skaičius		Tobulintina
Vertinimas kaip ugdymas			
Mokiniai drausunami, skatinami pagyrimais, vengiama kritikos vertinant	122	20	Stinga paskatinimų, pagyrimų, vyrauja pastabos ir kritika
Formuojamasis vertinimas padeda mokytis	66	7	Netinkamas formuojamasis vertinimas
Skatinamas veiksmingas įsivertinimas	63	22	Įsivertinimas nekonkretus, mokiniams neaiškus
Vertinimu skatinama motyvacija, pasitikėjimas	26	7	Vertinimas tik iš dalies atlieka skatinimo, motyvavimo funkciją

Sėkminga, skleistina	Atvejų skaičius		Tobulintina
Mokiniai vertina vienas kitą. Komentarai pagarbūs, vyrauja pagyrimai	14	–	
Daliai mokinių vertinimas tinkamas	13	26	Vertinimas neinformatyvus, netikslingas
Tinkamas pagyrimų ir kritikos santykis. Vertinimu ugdomas kritinis mąstymas	12	–	
Išmokymo stebėjimas			
Mokiniai stebimi nuolat, matomas kiekvienas mokinys, tinkamai teikiama grįžtamoji informacija. Mokytojas gerai pažįsta kiekvieną mokinį	115	8	Mokytojas nepakankamai gerai stebi mokinius, neskatina jų
Nurodomos, taisomos klaidos, tobulinami darbai	37	13	Mokytojas nepataiso dalykinių klaidų
Taikomas neformalusis vertinimas	36	–	
Grįžtama prie atliktų užduočių, nesuprastų dalykų	26	8	Negrįžtama prie nesuprastų dalykų
Vertinimas kaip pažinimas			
Vertinimo informacija remiamasi ugdymo procesui koreguoti, tolesnei veiklai	27	21	Vertinimo metu gauta informacija remiamasi retai arba ji iš viso neaptariama ir ja nesiremiamą tolesnėje veikloje
Vertinimas komentuojamas, pagrindžiamas, aptariama veikla	24	24	Nėra apibendrinimo arba apibendrinimas nekonkretus, formalus

Mokiniai geba gerai atlikti skirtas užduotis ir daro pažangą (8 lentelė), kai yra sudominami, kai remiamasi jų žiniomis ir gyvenimo patirtimi, sudaromos sąlygos kurti, įgytas žinias interpretuoti ir ieškoti jų pritaikymo galimybių, domėtis naujovėmis. Mokytojai, apibendrinę mokinių pasiekimus, turėtų tinkamai vertinti jų pažangą. Iš tinkamo vertinimo, kuriuo pabrėžiama mokinio padaryta individuali pažanga, turi būti aišku, kuria linkme mokinui reikia veikti, kad rezultatai būtų dar geresni. Meninio ug-

dymo pamokų rezultatai yra apibendrinami, kartais į apibendrinimą įtraukiami ir mokiniai (53 atvejai), tikrinama, ką mokiniai suprato, kaip jiems sekėsi dirbti, koks emocinis fonas vyravo ir kokią pažangą mokiniai darė (51 atvejis), tačiau daroma pažanga meninio ugdymo pamokose ne visada yra aptariama (72 atvejai). Pamokose taikomas ir pačių mokinių įsivertinimas (15 atvejų), skatinantis mokinio atsakomybę už mokymąsi, individualią pažangą, tikslingą išradingumą ir originalumą.

8 lentelė. Pasiekimai pamokoje

Sėkminga, skleistina	Atvejų skaičius		Tobulintina
Mokinių pasiekimai			
Daugumai mokinių arba visiems mokiniams gerai sekasi	84	10	Mokinių veikla iš dalies sėkminga, gera
Dalis mokinių geba atlikti užduotis, daro pažangą	76	22	Tik daliai mokinių sekasi atlikti užduotis
Pabrėžiami kiekvieno mokinio pasiekimai. Pažanga atskleidžiama klausinėjant, eksponuojant darbus	25	9	Mokinių pažanga ar sėkmė neaptariama
Labai geri arba geri mokinių pasiekimai	4	2	Pasiekimų lygis nėra aukštas
Pamokos rezultatų apibendrinimas, aptarimas, įvertinimas, tikrinimas			
Mokytojas apibendrina, kartais įtraukiami ir mokiniai	53	4	Apibendrinant dalyvauja pavieniai mokiniai
Tikslingai vertinamas kiekvieno mokinio supratimas, išmokimas, pažanga	51	48	Netikrinamas kiekvieno arba daugumos mokinių supratimas, išmokimas ir pažanga
Pamoka apibendrinama, įvertinama pažanga (mokytojas pagiria, pasidžiaugia, padėkoja)	27	72	Pamokos rezultatai aptariami formaliai, nevertinama asmeninė mokinio sėkmė
Keli mokiniai įsivertina, kaip sekėsi	15	12	Lieka neaiškūs pasiekimai, nes trūksta ugdymo ir mokymosi proceso apibendrinimo

Svarbi mokinių kūrybingumo ir gero mokymosi prielaida – domėjimuisi ir susitelkimui palanki nuotaika pamokoje. Gera nuotaika mokinius atpalaiduoja, leidžia jaustis saugiai, prisideda prie teigiamo požiūrio į save ir meninio ugdymo pamokas. Kurti tinkamą pamokos atmosferą padeda geri mokinių, mokinių ir mokytojo santykiai, aiški darbo tvarka ir taisyklės, veiksmingas klasės valdymas (9 lentelė). Dalyje meninio ugdymo pamokų vyrauja geros emocijos (78 atvejai), mokinių ir mokytojų tarpusavio santykiai yra geri, pagarbūs

(211 atvejų), mokiniai nebijo klausti, atsakinėti, reikšti savo nuomonę (55 atvejai). Kad nekiltų nesusipratimų, mokytojai iš anksto nustato reikalavimus dėl tvarkos, drausmės ir elgesio pamokoje (114 atvejų), kurių laikosi dauguma mokinių. Tačiau pasitaiko atvejų, kai mokytojui suvaldyti klasę sunku (20 atvejų), nes keli mokiniai trukdo pamokai, nesilaiko susitarimų su mokytoju. Tokiems mokiniams mokytojai paprastai negaili moralizavimų ir kritikos (10 atvejų).

9 lentelė. Santykiai, tvarka, klasės valdymas

Sėkminga, skleistina	Atvejų skaičius		Tobulintina
Klasės mikroklimatas			
Mikroklimatas palankus mokymuisi, vyrauja geros emocijos	78	44	Mikroklimatas nepalankus: dalis mokinių nedrausmingi, trukdo klasės darbui, plepa

Sėkminga, skleistina	Atvejų skaičius		Tobulintina
Mokinių tarpusavio santykiai ir savijauta, mokinių ir mokytojų santykiai			
Vyrauja geri, pagarbūs mokinių ir mokytojo tarpusavio santykiai. Santykiai su mokytoju konstruktyvūs	214	10	Šalti, nepagarbūs mokytojo ir mokinių tarpusavio santykiai, trūksta geros nuotaikos, emocijų
Dauguma mokinių gerai jaučiasi, yra saugūs, drašiai reiškia savo nuomonę, nebijo klausti ir atsakinėti. Mokiniai draugiški, padeda vienas kitam	55	2	Tik dalis mokinių padeda kitiems
Darbo tvarka ir taisyklės			
Reikalavimai dėl tvarkos ir drausmės aiškūs ir suprantami, mokiniai laikosi susitarimų	114	20	Nėra aiškių susitarimų dėl drausmės ir tvarkos
Klasėje vyrauja tvarka, drausmė ir geras, malonus mokinių elgesys. Pamokos darbas sklandus	108	48	Ne visada mokiniai laikosi pamokos drausmės ir tvarkos taisyklių
Visi mokiniai pasiruošę pamokai, turi vadovėlius, sąsiuvinius	11	9	Dalis mokinių nepasiruošę pamokai (neturi priemonių)
Klasės valdymas			
Mokytojas veiksmingai valdo klasę, gerai pažįsta mokinius, tinkamai palaiko darbinę nuotaiką	24	20	Kartais mokytojui sunku suvaldyti mokinius
Destruktyvaus elgesio nėra	9	10	Nevengiama moralizavimų

Tinkama mokymosi aplinka, nuotaika, darbo priemonės, susikaupimas skatina mokinių kūrybinę saviraišką, aktyvumą ir mokymąsi. Mokymosi aplinka kartais (80 atvejų) nėra pritaikyta mokiniams (patalpa maža, netvarkinga, neišvėdinta, būtinas remontas) (10 lentelė). Tačiau ir esant nepalankioms sąlygoms, kurių mokytojai ir mokiniai patys negali pakeisti, meninio ugdymo pedagogai kartu su mokiniais geba sukurti

kūrybišką, sau malonią ir jaukią mokymosi aplinką – tinkamai parenka muzikinį foną, eksponuoja kūrybinius mokinių darbus, plakatus, kurioje nors klasės vietoje įsirengia poilsio erdvę. Per pamoką sukurti mokinių darbai ne tik puošia mokymosi aplinką, bet ir įsilieja į klasės ar mokyklos kultūrinį socialinį gyvenimą.

10 lentelė. Mokymosi aplinka

Sėkminga, skleistina	Atvejų skaičius		Tobulintina
Patalpos tinkamumas, jaukumas, estetiškumas			
Patalpa tinkama dalykui mokytis	148	80	Mokymosi aplinka nepritaikyta mokiniams (patalpa neestetiška, nepakankamai tvarkinga, remontuotina, šalta, maža)
Sukurta kūrybai palanki mokymosi aplinka (tyliai skamba muzika, eksponuojama paroda, pamokos temą atitinkantys plakatai ir pan.)	13	–	
Informacijos šaltinių ir mokymosi priemonių tinkamumas, veiksmingumas			
Tikslingas ir tinkamas naudojimas vaizdumo priemonėmis ir turimais šaltiniais	200	38	Netinkamai parengtos mokymosi priemonės arba nesinaudojama turimomis mokymosi priemonėmis. Kartais stinga mokymosi priemonių
Eksponuojami mokinių darbai	37	4	Nesinaudojama mokinių darbais kaip pavyzdžiais
Pamokoje naudojamos IKT	27	–	
Mokoma tausoti mokyklos turtą	4	4	Mokiniai nemokomi tausoti mokyklos turto
Patalpų naudojimas			
Patalpomis naudojamosi racionaliai	18	5	Nepakankamai panaudojama erdvė
Suolai sustatyti tradiciškai arba ratu	13	–	
Pamoka vyksta netradicinėje aplinkoje (muziejuje, bibliotekoje)	7	–	

Informacijos šaltinių ir mokymosi priemonių tinkamumas ir veiksmingumas yra būtina tinkamos mokymosi aplinkos sąlyga. Nemaža (200 atvejų) meninio ugdymo mokytojų tikslingai naudojami įvairiais informacijos šaltiniais (nuotraukų albumais, aprašymais, žurnalų informacija, enciklopedijomis) ir priemonėmis (muzikos instrumentais, dailės reikmenimis,

kompiuteriu, projektoriumi, televizoriumi, kompaktinių diskų leistuvu). Kartais (7 atvejai) meninio ugdymo mokytojai pamokas organizuoja netradicinėje aplinkoje (pavyzdžiui, kraštotyros muziejuje, viešojoje bibliotekoje), kuri mokinių kūrybingumo ugdymui ir mokymui suteikia dar platesnę kontekstą.

Kokybinės analizės išvados:

- Beveik visų stebėtų meninio ugdymo pamokų struktūra buvo tradicinė, vyravo žinių perteikimas, atkartojimas, kopijavimas. Meninio ugdymo pamokose vis dar svarbiausias veikėjas yra mokytojas.
- Taikomi mokymo(si) metodai integruojami į tradicinės pamokos struktūrą ir jais dažniausiai siekiama palaikyti mokinių dėmesį, valdyti klasę, bet ne skatinti mokinius pačius aktyviai mokytis.
- Metodai retai parenkami atsižvelgiant į mokinių poreikius, amžių, gebėjimus ir mokymosi stilių. Mokyklose vyrauja tradi-

cinis, nuo seno įprastas mokymo būdas – visi mokiniai „tuo pačiu metu mokomi to paties ir tokiais pačiais metodais“.

- Nedažnai menų pamokose sudaromos sąlygos mokiniams ugdytis kūrybingumą, originalumą, iniciatyvumą. Ne visada veiksmingai skatinama mokinių motyvacija, palaikomos mokinių idėjos, ugdomas kritinis mąstymas, mokoma problemų sprendimo būdų.
- Kaip ir kitų dalykų pamokose, meninio ugdymo pamokose dažniausiai orientuojamasi į vidutinių gebėjimų ir mokymosi sunkumų turinčius mokinius. Neretai gabieji, talentingi mokiniai „pamirštami“, o prisimenami tuomet, kai reikia pagalbos mokant kitus mokinius ar kuriant mokyklos įvaizdį.
- Iš pamokoje mokytojo taikomų vertinimo formų ir būdų, teikiamos informacijos mokiniui ne visuomet aišku, kuria linkme reikia veikti, kad darbo procesas ir rezultatai būtų geresni.
- Nors meninio ugdymo pamokose vyrauja geri, pagarbūs mokinių ir mokytojo tarpusavio santykiai, tačiau klasės valdymas, padedantis mokytis konstruktyviai ir kūrybiškai, dar yra tobulintinas veiklos aspektas.
- Išorinio vertinimo metu buvo nustatyta meninio ugdymo ir kitų dalykų integracijos atvejų, tačiau Bendrųjų ugdymo planų teikiama galimybėmis konstruktyviau ir lanksčiau organizuoti ugdymo procesą (ugdymą intensyvuoti grupėms ar pavieniams mokiniams, ugdymą integruoti, ugdymą organizuoti ne pamoka, o kita forma, menų dalykų mokinius mokyti mobiliosiose grupėse ir kt.) mokyklos naudojami retai.

KĄ REIKĖTŲ TOBULINTI, KAD UGDYTUME KŪRYBIŠKIAU IR EFEKTYVIAU?

Analizuojant Nacionalinėje mokyklų vertinimo agentūroje sukauptus meninio ugdymo pamokų vertinimo duomenis galima išskirti keturias svarbiausias tobulintinas veiklos sritis, į kurias turėtų atsižvelgti tiek menų dalykų mokytojai, tiek mokyklos vadovybė, koordinuodama ir tobulindama mokyklos veiklą, tiek kvalifikacijos tobulinimo institucijų ir mokytojų rengimo įstaigų specialistai, tikslindami ir tobulindami siūlomas programas.

Pirma tobulintina sritis – **klasės valdymas**, apimantis laiko panaudojimo, pamokos tempo, diferencijuoto mokymo, individualios mokinio pažangos vertinimo, mokinių dėmesio palaikymo, elgesio valdymo klausimus. Į užsienio mokytojų rengimo programas labai dažnai (ir vis dažniau) kaip atskiras dalykas įtraukiamas klasės valdymas. Lietuvoje taip pat vertėtų tam skirti daugiau dėmesio.

Menų dalykų mokytojai turėtų pamokoje neapsiriboti tik žinių (technikų) perteikimu, o siekti ugdyti mokinio meninę kultūrą, menų pamokas paversti bendravimu, pomėgiu, – įdomus ugdymas padėtų paveikiau valdyti klasę. Mokyklos vadovybė turėtų palaikyti ir skatinti novatoriškas mokytojų iniciatyvas, sudaryti sąlygas reikštis mokytojų ir mokinių kūrybingumui ir klasėse, ir mokykloje, ir už jos ribų. Šiandien visuomenėje jau yra svarbu ne tik ką žinai, bet ir kaip žinias pritaikai, o pritaikymas susijęs su mūsų gebėjimu mąstyti ir veikti nestandartiškai, kūrybiškai.

Antroji tobulintina sritis – **mokinių amžiaus ypatumų, mokymosi poreikių pažinimas ir motyvacijos suvokimas**. Meninio ugdymo pamokose vis dar dažnas „mokymasis sėdint“, nepakankamai remiamasi įvairiais, dažnai labai skirtingais, mokinių pojūčiais. Mokytojams reikėtų daugiau išorinės pagalbos įgyjant žinių apie specialiųjų mokymosi poreikių turinčius vaikus ir darbą su jais. Kita vertus, mokytojams reikia psichologinių ir didaktinių žinių apie kūrybingiausius amžiaus tarpsnius – berniukų 11–14 ir 18–20 metus, mergaičių – 10–13 ir 18–20 metus.

Trečioji tobulintina sritis – pamokoje taikomų **ugdymo ir mokymosi metodų parinkimas**. Taikomi metodai stebėtose pamokose ne visada dera su numatoma veikla ir mokinių poreikiais bei galimybėmis, tik iš dalies padeda atsiskleisti kiekvieno mokinio individualumui ir kūrybinėms galioms. Iš stebėtų pamokų matyti, kad aktyviojo mokymosi metodai taikomi nedažnai, nors jie padeda mokytojui atskleisti dalyko turinį taip, kad mokiniai jį geriau suprastų, lengviau išmoktų,

kūrybingai pritaikytų gyvenime žinias. Aktyviojo mokymosi metodai teikia laisvę mokinių mintims ir veiksams, moko gerbti draugų idėjas, skatina savarankišką požiūrį. Kiekvienas mokytojas turėtų atrasti tokius darbo metodus ir būdus, kurie jam ir jo mokiniams geriausiai padėtų siekti užsibrėžtų tikslų. Mokyklų direktorių pavaduotojai ugdymui turėtų aktyviau ir veiksmingiau padėti mokytojams rasti priimtinus ugdymo metodus, kurie padėtų atsiskleisti kiekvieno mokinio individualumui ir kūrybinėms galioms.

Ketvirtoji tobulintina sritis – mokinių **pažangos ir pasiekimų vertinimas**. Meninio ugdymo pamokose tai traktuotina kaip veiklos stebėjimas, interpretavimas ir vertinimas. Tai veikla, kai mokiniai stebi savo pačių, draugų, menininkų kūrybos darbus ir išsako kilusias emocijas, suvoktas prasmes, moko kritiškai ir konstruktyviai vertinti meninės kalbos ypatybes. Mokiniai skatinami aiškintis, kaip ir kokios mintys, idėjos, požiūriai perteikiami, daugiau dėmesio skiriant žmogaus santykių, konfliktų, būties prasmės ir kitiems svarbiems, jiems aktualiems klausimams. Stebėtose meninio ugdymo pamokose vertinimas retai buvo traktuojamas kaip pažinimo ir motyvacijos mokyti skatinimo forma.

Meninio ugdymo pamokų kokybė yra susijusi su mokykloje vyraujančiomis pedagoginės bendruomenės nuostatomis, vertybėmis, etosu. Tinkamas mokyklos mikroklimatas, pedagogų bendradarbiavimas sudaro gerą terpę menams mokykloje reikštis. Iš sukauptų išorinio vertinimo duomenų galima daryti išvadą, kad vertėtų **keisti mokyklos bendruomenės požiūrį į meninį ugdymą**. Meninis ugdymas svarbus bendram mokinių išprusimui, asmenybės ir socialinei raidai, todėl būtina jį laikyti tokiu pat svarbiu kaip matematinį, kalbinį, gamtamokslinį ugdymą. Mokyklose vertėtų dažniau ir veiksmingiau sieti, derinti, integruoti meninio ugdymo ir kitų mokomųjų dalykų programas, siūlyti mokiniams rinktis daugiau alternatyvių meninio ugdymo programų (ne tik tradiciškai pagrindinėmis laikomas muziką, dailę ir kt.). Iš turimų duomenų matyti, kad mokyklose „dėstomi atskiri dalykai“, o integralus meninis ugdymas (ne atskirų temų, o mokomųjų dalykų) dar retas.

Reikėtų **skirti daugiau dėmesio mokytojų didaktinei kompetencijai, ugdymo nuostatų ir būdų kaitai**. Iš turimų duomenų matyti, kad menų mokytojai detaliau ir geriau suplanuoja, apmąsto savo veiklą ir kur kas mažiau apgalvoja, ką, kaip ir kodėl mokiniai veiks per pamoką, kokia tos veiklos prasmė ir numatomas rezultatas. Reikėtų drąsesnių sprendimų pla-

nuojant ir tobulinant ugdymo procesą. Iš turimų duomenų matyti, kad neformaliojo švietimo atveju mokytojai gerai parenka ugdymo metodus, nevengia novatoriško, netradicinio ugdymo, todėl mokymasis tampa žaismingas, patrauklus. Meninio ugdymo pamokose vertėtų pasinaudoti šia sėkminga patirtimi, įgyta organizuojant neformalųjį švietimą – būtų sudarytos geresnės sąlygos skleisti mokinių kūrybingumui.

Meninio ugdymo pamokų kokybei ne mažiau **svarbūs ir materialieji ištekliai**. Kadangi menų mokomieji dalykai neretai laikomi „antraeiliais“, lėšų šių dalykų mokymo priemonėms „pritrūkstama“. Išorinio vertinimo metu pastebėta, kad mokyklos noriai naudojasi projektų teikiama galimybe (pavyzdžiui, Švietimo aprūpinimo centro projektas „Technologijų, menų ir gamtos mokslų infrastruktūra“) ir turtina menų dalykų kabinetus, tačiau keblumų kyla, jei mokykloje skiriama nepakankamai dėmesio ir laiko mokymuisi, kaip

tinkamai pamokose naudotis naujausia modernia technika, priemonėmis, medžiagomis.

Remiantis išorinio vertinimo duomenimis galima teigti, kad **sėkmingai dirba tos mokyklos, kuriose ne tik bendrai svarstomos ir aptariamos ugdymo ir mokymosi problemos, bet ir konstruktyviai tariamasi, kaip jas spręsti, priimami konkretūs susitarimai ir sprendimai, o priimtų susitarimų laikomasi, periodiškai aptariama, įsivertinama, kaip sekasi dirbti.**

Kita vertus, svarbu ne tik teigiamos mokyklos vadovybės nuostatos meninio ugdymo atžvilgiu, techninės bazės turtinimas ir požiūris į mokyklą kaip į besimokančiąją bendruomenę. **Būtina atkreipti dėmesį ir į meninio ugdymo mokytojų rengimą, jų kvalifikacijos tobulinimą.** Vertėtų tikslinti, tobulinti turimas ir kurti naujas jų rengimo programas.

Šaltiniai

- Arts and Cultural Education at School in Europe, 2009. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/113EN.pdf .
- Auģienė L. Kūrybiškumo ugdymas aktyviaisiais mokymo metodais. http://www.facebook.com/note.php?note_id=146202870015 .
- Banevičiūtė B. Šokis meninio ugdymo kaitos kontekste: menas, dalykas, metodas. <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2009/95/ban160-166.pdf>.
- Creativity in Schools in Europe: A Survey of Teachers. 2009. http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC55645_Creativity%20Survey%20Brochure.pdf .
- Dacey J. Peak periods of creative growth across the lifespan // Journal of Creative Behaviour, 1989, 23(4).
- Gardner H. Frames of mind: the theory of multiple intelligences. New York: Basic Books, 1993.
- Gardner H. Intelligence reframed: Multiple intelligences for the 21st century. New York: Basic Books, 1999.
- Goleman D. Emocinis intelektas. Vilnius: Presvika, 2003.
- Girdzijauskienė R. Aukštesniųjų klasių mokinių kūrybinių gebėjimų ugdymo muzikuojant, kuriant, klausant, apibūdinant ir vertinant muziką ypatumai // Kūrybos erdvės, 2009, 10(10).
- Girdzijauskienė R. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų muzikiniai pasiekimai ir jų vertinimo problema. <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2009/94/girdz64-72.pdf> .
- Koženevska T. Vyresniųjų klasių (8–12) mokinių kūrybiškumo ypatumai Magistro baigiamasis darbas. http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABA-0001:E.02~2005~D_20050622_121833-59453/DS.005.0.01.ETD .
- Lukšienė M. Pedagogika ir kultūra // Lietuvos švietimo reformos gairės. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1993.
- Martišauskienė E. Dvasingumo ugdymas keičiantis mokymo paradigmai. <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2005/79/martisauskienė.pdf> .
- Mažeikis G. Pranešimas 2009 m. lapkričio 4 d. Seime vykusiame forume „Kūrybingai visuomenei: kultūros, švietimo ir verslo jungtys“. <http://www.kultura2007.lt/2009/11/forumas-kurybingai-visuomenei-kulturos-svietimo-ir-verslo-jungtys/> .
- Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese rekomendacijos. Projekto (2008–2010 m.) dalyvių mokytojų patirtis. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2010.
- Musneckienė E. Edukacinio paradigmos kaita ir meninio ugdymo turinio planavimo teorinės perspektyvos // Mokytojų ugdymas, 2004, Nr. 3.
- Robinson K. Ar mokyklos nužudo kūrybiškumą? <http://saviugdosklubai.lt/2010/08/28/ken-robinson-ar-mokyklos-nuzudo-kurybiskuma/> .
- Ruškus J., Mažeikis G. Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas. Kritinė patirties ir galimybių Lietuvoje refleksija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2007.
- The Arts, Creativity and Cultural Education: An International Perspective. 2000. <http://www.inca.org.uk/pdf/finalreport.pdf> .
- The Global Innovation Index 2011. <http://www.globalinnovationindex.org/gii/> .

Vykdomi Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis finansuojami projektai:

„Aukštosios kultūros impulsai mokykloms“. <http://www.lmka.lt/akim/> .

„Kūrybingumo plėtra Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose pritaikant ir įdiegiant kūrybinių partnerystės modelį“. <http://www.kurybinespartnerystes.lt/>.

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinų specialistams ir plačiai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Serijoje „Švietimo problemos analizė“ pateikiama glausta, konkreti ir aktuali švietimo sistemos funkcionavimo problemų analizė. Leidiniai skelbiami internete adresu http://www.smm.lt/svietimo_bukle/analizes.htm ir portale Emokykla.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt).

Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes serijoje „Švietimo problemos analizė“, prašome kreiptis į Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vyresniąją specialistę Veroniką Šiurkiene (el. p. veronika.siurkiene@smm, tel. (8 5) 219 1121).

Analizę parengė: Snieguolė Vaičekauskienė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Mokyklų veiklos kokybės išorinio vertinimo skyriaus vedėja, Rugilė Paravinskaitė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Mokyklų veiklos kokybės išorinio vertinimo skyriaus specialistė.

Konsultavo: dr. Emilija Sakadolskienė, Lietuvos edukologijos universiteto Meninio ugdymo katedros dėstytoja, dr. Rita Dukynaitė, Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vedėjo pavaduotoja, dr. Vaiva Vaicekauskienė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Politikos analizės skyriaus metodininkė, Laima Rutkauskienė, Švietimo ir mokslo ministerijos Pagrindinio ir vidurinio ugdymo skyriaus vyresnioji specialistė, Žydrė Jautakytė, Ugdymo plėtotės centro Ugdymo turinio skyriaus metodininkė.

MENINIO UGDYMO PAMOKA: KĄ REIKĖTŲ KEISTI

Redaktorė *Mimoza Kligienė*
Maketavo *Valdas Daraškevičius*

2012-04-13. Tir. 1800 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos
Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius
Spausdino UAB „Lodvila“, Sėlių g. 3A, LT-08125 Vilnius